

sama je bila lahko lastnica sužnjev, živine in zemljišč. Pogosto jih je sama kupovala in prodajala. S podarjeno imovino in z neko svojo osebno imovino (»s srebrom svoje roke«) je prosto razpolagala. Včasih pa je skupno z možem prodala sužnje ali otroke, kar pač pomeni, da je soglašala s prodajo. Podrejena je bila ženina vloga pri sklepanju zakona, pri razvezi in pri dedovanju. Redno ni dedovala ne po možu ne po očetu; mož je lahko za vdovo poskrbel s primernimi naklonitvami.

V obravnavanih listinah naletimo primeroma redko na poroštvo in na zastavitev stvari (navadno sužnja) za dolg. Posojila imajo za predmet večinoma zlato, redkeje srebro in žito. Sumerci so že poznali fingirano posojilo s tem, da so neplačano kupnino spremenili v ustrezno posojilno obveznost. Predmet kupnih pogodb so bili sužnji, domače živali, hiše in vrtovi, ne pa polja. Primeroma mnogoštevilne podaritve so se opravljale povečini med člani iste rodbine, kar je v zvezi z vezanostjo premoženja na rodbino kot tako.

V kazenskopravnem pogledu je zanimivo, da stari Sumerci uporabljajo za zločinca besedo *lú-im-zub*, ki pomeni prvotno tatu (str. 130). Člani družine morilca ali roparja postanejo sužnji svojcev oziroma oropaneга. Med premoženjskimi zločini je na prvem mestu tatvina, nato goljufija. Podrobno proučuje F. vprašanje, v kakšnem obsegu je vladar »(palača)« posegal v ureditev posameznih zadev s svojimi ukrepi.

Za boljše razumevanje naj navedemo besedilo dveh listin (št. 145 in št. 1): *Di-til-la*. Glede škode, ki jo je hiša kraljevega pisarja *Urlama* povzročila na hiši *Ahua*, sina *Nannahilija*, je *Urmeš* prisegel v *Ninmarinem* templju. *Urigalima*, sin *Urlama*, kraljevega pisarja, je prišel pred velikega vezirja (in je izjavil): »Te povzročene škode mu ne bom povrnil. Zato pa naj si vzame hišo!« Zato je bila hiša *Urlama*, kraljevega pisarja, prisojena *Ahuu*, sinu *Nannahilija*. (...) in *Gudea*, najstarejši meščan, sta bila komisarja. (Slede imena velikega vezirja, ki je bil tudi mestni ensi, in treh sodnikov ter datum; II, str. 239 s.). *Di-til-la*. *Šašunigin*, hčerko *Ušehgina*, govedarja, je *Urnanše*, sin *Bašišaragija*, vzel (za ženo). Pred sodniki sta prisegla pri kraljevem imenu. Sledi ime maškima, treh sodnikov in datum (II, str. 1 s.).

Morda ne bo odveč, če omenimo, da je v zadnji *Zeitschrift für Assyriologie*, N. F. 19 (53), 1959, str. 51—92, *Falkenstein* skupno s turškima asiriologinjama *M. Čig* in *H. Kizilyay* objavil deset nadaljnjih listin vrste *di-til-la* iz carigrajskega muzeja.

Prof. A. Falkenstein je s svojo obdelavo in z zbirko bogatega besednega gradiva napravil dostopno zelo važno skupino sumerskih pravnih virov. Obenem je s tem položil trdne temelje za nadaljnje proučevanje sumerskega prava, ki je še v prvih začetkih. Založnici in pisatelju bo kulturni in pravni zgodovinar starega vzhoda ostal trajno hvaležen za monumentalno edicijo.

V. Korošec

Einar von Schuler, Hethitische Dienstanweisungen für höhere Hof- und Staatsbeamte. Ein Beitrag zum antiken Recht Kleinasiens. *Archiv für Orientforschung*, herausgegeben von Ernst Weidner, Beiheft 10, 4°, IV + 65 strani. Graz 1957.

Ohranjeni hetitski pravni viri pričajo, da so si hetitski vladarji prizadevali, da bi svojo državo, zlasti za časa Nove države (nekako od 1450 do 1200), uredili kolikor mogoče podrobno s pravnimi predpisi. Zato so pri Hetitih našli toliko javnopравnih določb, kakor pri nobenem drugem narodu Starega vzhoda. Znan je ustavni zakon, ki ga je izdal kralj *Telepinuš*, znane so njihove meddržavne in vazalne pogodbe. Za različne skupine funkcionarjev so bile sestavljene posebne službene instrukcije.

Hetitolog *Einar von Schuler*, ki je izšel iz šole profesorja *Johannesa Friedricha*, je sedaj obdelal najvažnejša službena navodila za višje dvorne in državne uradnike. V transkripciji in besedilu podaja najprej instrukcijo za »višje« (dobesedno bi se morda reklo »glavarje«; str. 8—17), nato instrukcijo za »prince,

gospode in višje« (str. 22—30) in instrukcijo za bel madgaltija,* ki je bil hetitski vojaški in civilni upravnik v mejni provinci. Končno dodaja Sch. še nekaj odlomkov drugih instrukcij.

Prvi dve instrukciji si prizadevata, da bi s svojimi določbami zagotovili, da bi hetitski državni funkcionarji, ki so bili pač iz višjega plemstva, ostali vladarju vedno zvesti, da ne bi podpirali morebitnih zarot proti njemu, ampak da bi ga o vsakem takem poskusu takoj obvestili. Izrecno je prepovedano medsebojno intrigiranje. Poslanstvo v tujini je bilo treba vestno opraviti. — Vsebinsko najbolj bogata je tretja instrukcija. Upravnik mejne province je imel predvsem vojaške dolžnosti (zastraženje meje, nadziranje trdnjav in zalog kuriva), skrb za tempeljska poslopja, dalje važne sodne in upravne naloge. Ko je prišel bel madgalti v kako mesto svoje province, je moral sklicati prebivalce k sodnemu zboru ter tam omogočiti vsakomur, tudi sužnju, da je prišel do svoje pravice. V lastnih zadevah, kakor tudi v zadevah najožjih svojcev ni smel soditi. Poskrbeti je moral tudi za naseljene koloniste, jim nuditi vse potrebno, hkrati pa nadzirati njihovo obdelovanje polj. Posebej je moral gledati, da ni bilo zlorab na kraljevih posestvih v njegovi provinci.

Prevodu dodaja v. Sch. stvarni in jezikoslovni komentar. Uvodoma pa obširno govori (na str. 1—7) o pomenu družbenih instrukcij. Pravilno označuje razliko med asirsko in hetitsko metodo: kjer asirski kralj grozi, si hetitski prizadeva, da bi zagotovil sebi zvestobo in korektnost svojih uradnikov (str. 6).

Avtorju je profesor H. Otten v svoji kritiki (Archiv für Orientforschung XVIII, 387 ss.) zameril, da ni besedila v ediciji klinopisnih tekstov ponovno revidiral po izvirnih napisih na ploščicah; profesor Otten je to delo naknadno sam opravil in je objavil pomembne dopolnitve (l. c., 388 ss.). V celoti pa moramo biti zadovoljni, da je E. von Schuler s svojo obdelavo napravil dostopne nove, tudi pravnozgodovinsko zelo zanimive tekste. Skoda le, da jim ni dodal nobenega stvarnega kazala.

V. Korošec

Riekele Borger, Die Inschriften Asarhaddons, Königs von Assyrien. Archiv für Orientforschung, herausgeg. von Ernst Weidner. Beiheft 9. Graz 1956, 4°, X + 133 str. 5 plošč.

Nizozemski asiriolog Riekele Borger, učenec prof. F. M. de Liagre Böhla, je v tej ediciji zbral in prevedel vse doslej znane napise asirskega kralja Asarhaddona (680—669). Večino napisov je leta 1927 prvič prevedel pokojni D. D. Luckenbill v svoji zbirki Ancient Records of Assyria and Babylonia, II, 199 do 289, toda v izvirnem besedilu niso bili nikjer zbrani. R. Borger je dodal tudi neobjavljene napise, ki se nahajajo v muzejih v Londonu, Berlinu in Istanbulu.

Asarhaddonove napise je R. Borger razvrstil tako, da začenja z napisi, ki so v zvezi z novimi gradnjami ali s posvetitvami. Te objavlja po osmih najdiščih (Assur, Babilon); za njimi slede napisi, ki govorijo o vladarjevi gradbeni dejavnosti v raznih mestih. Drugo skupino sestavljajo monumentalni napisi, tretjo Asarhaddonovo poročilo Assurju. Četrta skupina vsebuje pogodbo z Ba'alom, vladarjem feničanskega mesta Tira. Peta skupina prinaša odlomke zgodovinske vsebine, šesta skupina različne manjše odlomke. V sedmem odstavku dodaja Borger odlomke iz Babilonske in Asarhaddonove kronike o tem vladarju.

Zgodovinarje predvsem zanima Asarhaddonovo lastno poročilo o tem, kako je prišel na prestol. Pogodba z Ba'alom je v Borgerjevi obdelavi postala bolj razumljiva. Za izdajo tekstov, ki nudi trden temelj za nadaljnje uspešno znanstveno raziskovanje, smo avtorju hvaležni.

V. Korošec

* Prim. V. Korošec, Bel madgalti, Zbornik znanstvenih razprav juridične fakultete, XVIII, Ljubljana 1942, 139 ss.